

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' אומנויות
הפיקוח על החינוך למחול



אוגדן אקלים במחול

דבר מפמ"ר

מה למחול ולאקלים? השאלה עלתה מלווה במידה רבה של ספקנות, בד בבד עם המחשבה על הנושא. את מי מעסיקים שינויי האקלים כעת ובכלל? כמה רלוונטי לחינוך למחול הנושא? ובכן, אחרי צלילה וחקר של הנושא וביטוייו במחול הסתבר: את כולם, כל הזמן, במינונים אחרים, בהקשרים רחבים אבל דווקא ובייחוד בתחום שלנו.

באחת הצטרפנו לשיח עכשווי, כשלמעשה מאז ומעולם היינו חלק ממנו. השיח לקידום התפיסה האקו-הומניסטית, שבבסיסה בני אדם מסוגלים לשנות את החברות שלהם כדי להגביר את פריחת האנושות והטבע כאחד וראיה משולבת של האדם כחלק מהטבע וגם כייחודי ונבדל ממנו. תפיסה זו במחול על כל חלקיו והיבטיו השונים ניכרת במקורות ההשראה ליצירות, בשפה התנועתית, במסר האמנותי, בתפאורה, באביזרים, במוזיקה, בכוריאוגרפיה ובטקסט העיקרי שלנו, הטבעי ביותר- הגוף.

אוגדן זה נכתב ביחד ובהתאמה לתכנית הלימודים בנושא שינויי האקלים הנלמדת בכיתות ז' עד י'. הוא חלק מאוגדן מלא לכלל האומנויות. בתחום המחול, בכל שכבת גיל התמקדנו בנושא אחד להשראה ודוגמה לנקודות מבט שמעניקות שתי יצירות נבחרות. נמליץ לצפות בהן, לנתח אותן ולעבוד בשיעורים המעשים במודל שהן מציעות שכן תוכנית הלימודים בחטיבה רובה קשורה בפן המעשי. כמו כן, אני מזמינה את כולכם למבט סדור בחומרי האריח שעוסק באקלים במרחב הפדגוגי שלנו. לבחון היכן, בכל עת, הנושא יכול להוות לכם השראה.

לסיום אצטט מקהלת רבה ז', כ"ח
"ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הם, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך."

אאחל שנה טובה ומתוקה במסגרתה נחולל כל אחד ואחת אקלים מיטבי שכה חשוב לנו לריפוי,
שלכם,
הילה

הילה קובריגרו פנחסי
מפמ"ר מחול

תוכן עניינים

על מחול, טבע, טבעי, אקלים ושינויי אקלים.....ע' 1

שכבה ז'.....ע' 2-3

שכבה ח'.....ע' 4-6

שכבה ט'.....ע' 7-9

שכבה י'.....ע' 10-12

מקורות מידע.....ע' 13-14



על מחול, טבע, טבעי, אקלים ושינויי אקלים

טבע היא מילה שמופיעה לעיתים קרובות בכתיבה על המחול. חיבור של מחול לטבע קיים מראשיתו של התחום כמעין נובע של יצירה. חברות שבטיות מאז ועד היום רקדו בהתייחס לאירועי מעגל החיים ומחזור השנה בטקסי תפילה אקסטטיים לפיריון אדם ואדמה וכחלק מחיברות. תנועות הריקוד התייחסו לקשר בין שמיים וארץ ומאופיינות בין השאר ברקיעות רגליים וידיים כלפי מעלה במבנים כוריאוגרפים של מעגל ותהלוכה. ביוון העתיקה הפכו את הטבע לאמנות וגם להפך – את האמנות לטבע ובמאות הבאות הטבע בא (Noverre) לידי ביטוי כחלק מסיפורי המיתולוגיה היוונית. במאה ה-18 טען תיאורטיקן בשם ז'אן ז'ורז' נובר ש"תמונה טובה אינה אלא צלם של הטבע ובלט גמור הוא הטבע עצמו". הוא סבר שעל יוצרי הבלט ליצור כוריאוגרפיה תוך מחויבות לחיקוי נאמן של הטבע, שכן הוא מופת אצילי. (כהן, 2010)

במאה ה-19 התקופה הרומנטית, הטבע קיבל מקום מרכזי בבלט תוך פנייה למיסטיות ואגדות, ביקור במקומות רחוקים במקום ובזמן. הניגוד שבין המציאות התעשייתית בחיים האמיתיים לבין הכמיהה לפנטזיה העניק ליוצרי הבלט נושאים חדשים לעסוק בהם (רוטנברג, 2019) יחד עם זאת, התפתחות ההשכלה והמדע אפשרו ליוצרי המחול ללכוד את הנוף של הטבע והמיסטורין שלו במופעים (כהן, 2010). גילום בגוף של הנשגב מן הטבע קלילות וחוסר משקל, הביא לעלייה על קצות האצבעות. הרקדנית יוצגה כיצור שמימי ועל-אנושי עד כדי כך שנכתב על הבלרינה שהיא "הטבע והטבעיות בהתגלמותם". ביקורת על בלט "הסלפידה" (La sylphide) השוותה את נשירת כנפי הסלפידה בסיומו לכנפיה הנושרות של נמלה במעוף הכלולות שלא מגשימה את ייעודה. (גוטייה, 2012)

כוריאוגרפים בתקופה המודרנית האמינו שמוטל עליהם לתקן את חוסר ההתאמה בין הטבע לייצוגו הפנטסטי של התקופה הקודמת וחיפשו אחר "מחול טבעי" ופחות אחר מופעי ראוה גדולים. גם אם הטבע במהותו כנראה קבוע, התחזקה ההבנה שהאנושות משתנה בעקבות תגליות חדשות במדע, המצאות טכנולוגיות וצמצום שטחים חקלאיים. שפה תנועתית חדשה התפתחה ושאבה השראה מחוקי התנועה, הגאות והשפל, כוח הכובד, שורשיות, ארציות, תהליכי חיים דינאמיים ומשתנים כמו הטבע. מגמה זו נמשכת גם בשנות ה-70 של המאה ה-20 בסימן משבר אנרגיה. ניצני הבנה שאנו מכלים בצורה הרסנית את משאבי הטבע שלנו תאמו מהלכים אמנותיים של צמצום, מיקוד בצורה ותנועה ללא בזבז מאמצים. בעת הזו יש מגמות במחול שבהן הטבע הוא שותף ליצירה לצורך העלאת מודעות על שמירתו בין היתר, עקב שינויי אקלים. אלו מוצאים ביטוי באמנות אקולוגית וביצירות מחול של כוריאוגרפים אקטיביסטיים באשר להעלאת מודעות על שמירת כדור הארץ. (ג'ואיט, 2015)

באוגדן זה יחידות לימוד העוסקות בטבע עם זיקה לנושא שינויי האקלים בראי המחול.



שכבה ז'

ביטויי שינוי האקלים בתרבויות ובמסורות שונות

רעיון גדול:

אוכלוסיות במקומות שונים בעולם נחשפות לתופעות שונות בהקשר שינוי האקלים. כל תרבות מהווה מרכיב חשוב בתגובה האנושית לשינויים חשובים אלה. לאומנויות יש תפקיד משמעותי בהתייחסות נושא.

מטרות היחידה:

1. להתייחס לאופן בו נתפש גשם בתרבויות שונות.
2. לנתח ייצוגים מתחום המחול לגשם.
3. להכיר את המונח מחול פולחני.

דרכי ההוראה:

1. קריאה של מידע אודות נושא השיעור.
2. צפייה בסרטונים.
3. מענה על שאלות בעקבות צפייה.
4. דיון בכיתה.

גוף השיעור - גשם גשם בוא

בשנת 1952 נוצר המחזמר "שיר אשיר בגשם" (Singin' in the rain). בקטע צפייה שלפניכם רוקד ושר השחקן הראשי. בשימוש ברקיעות בסגנון צעדי סטפס והושטת הידיים כלפי מעלה הוא נע במעגלים לאורכו של הרחוב שמח, טוב לבב, מאושר, מאוהב.

קישור לצפייה בקטע

שאלה:

1. מה ראיתם בקטע?
2. כיצד הרגשתם בעת הצפייה בקטע?

לגשם השפעה רבה על עיצוב תרבויות בעולם. האדם והאדמה משוועים לגשם שכן הוא חשוב לחיים אך גם יכול להיות הרסני. ביטוי לתלות בגשם שיש לתרבויות ילידיות, שבטיות, ניתן לראות במחולות הגשם שהם רוקדים. המחול הפולחני נרקד על ידי קבוצה אתנית בעלת היסטוריה ומסורת משותפת, החיה בגבולות גיאוגרפיים משותפים ונרקד באירועים של מעגלי החיים ומחזור השנה. מתחילתה של האנושות המחול היה בלתי נפרד מן העיסוק הרוחני. המחול פולחני מהווה מרכיב מרכזי בחברות אתניות-מסורתיות ונרקד בטקסים להם מטרה דתית, ודרכם ניתן ליצור תקשורת עם כוחות עליונים. באמצעות מתפללים המשתתפים לפיריון איש ואדמה, למזון ולכסות. המבנה הכוריאוגרפי הבולט במחול הפולחני הוא המעגל. ריקודי המעגל הם צורת הריקוד הנפוצה ביותר ונמצאה ב-90% מדוגמאות הציורים שנחקרו. אל ריקוד הגשם במחול הפולחני מצטרפים מאפיינים תנועתיים הקשורים למעגל: הריקוד מתבצע על קו מעגל, תנועתם של הרוקדים חזרתית, יש קשר הדוק בין אדמה ושמים הבאים לידי ביטוי במגוון רקיעות רגליים על הקרקע וידיים מונפות מעלה. במסורת היהודית מופיע דמותו של חוני המעגל שעג עוגה ועמד בתוכה בתפילה לגשם. פרשנות נוספת למילה "מעגל" ייתכן כי הלך בדרך הטוב, כמו פלס מעוג רגלך או מלשון "מעגילה" - כלי עבודה של טייחים, שזה כנראה היה מקצועו.

לפניכם מספר קישורים מתרבויות שונות בהתייחסות לגשם. בעת הצפייה נסו לענות על השאלות הבאות:

- מי הם הרוקדים?
- מה הם רוקדים?
- מתי רוקדים?
- מדוע רוקדים?
- מהו מקום הריקוד?

1. ריקוד גשם בהוואי עם הסבר בשפה האנגלית על המאפיינים התרבותיים המקומיים והטקסים של הילידים בתפילה לגשם. הריקוד נרקד בחוץ והוא מלווה בנגינת תופים, שירה קולית הנשמעת כמו שריקת הרוח, טפטוף הגשם. הילידים מכנים את עצמם "אנשי העננים" והם רוקדים את המניפסט הרוחני בו הם מתפללים אליהם. בסיומה של תפילה הם מיוזעים ומתנשפים כמו בטקס פולחני אקסטטי. הם לבושים בבגדים המכונים "קאפה" אותם לבשו אבות השבט והוא עשוי מצמח הגדל בסביבה הטבעית שבה חי השבט.
2. ריקוד תפילה לגשם של שבט ילידים באמריקה הצפונית. הרקדנית המבצעת נעה בדפוס מעגלי על הרצפה, ידיה מאחורי גבה והרגליים רוקעות ומבצעות קפיצות. הנגן שלצידה משתמש בכלי שייתכן ומזכיר בצלילו את טיפות הגשם. אלו הם מאפיינים של מחול פולחני הנשמר כמסורת גם בתקופתנו.
3. ריקוד גשם בתרבות האפריקאית למלכת הגשם בשם מודג'דג'י (Modjadji) שלה הכוח, לפי אמונת השבט, להביא את הגשם. מיוחסים לה גם כוחות של מנהיגה רוחנית עימה מתייעצים ולה יכולת להגן על עמה. הרקדנים יוצאים בתהלוכה מביתה של המלכה בעודם שרים ורוקדים ברקיעות רגליים והנפות ידיים כלפי מעלה. הפנייה בתפילה היא לכוח עליון העובר דרך מנהיגה שמובילה את הריקוד. כמו בתפילה גם התנועות חוזרות על עצמן במחזוריות והן פשוטות לביצוע.

שאלות לאחר צפייה:

1. כיצד אתם חווים גשם?
2. לאילו מהדוגמאות למחולות הגשם הכי התחברתם? מדוע?
3. למה נהגו בתרבויות המסורתיות להתפלל לגשם?
4. הסבירו את המונח "גשמי ברכה".
5. בכל סוגי הריקודים שהוצגו יש קשר בין אדמה ושמים - כיצד טענה זו באה לידי ביטוי בריקודים?
6. באיזה דרך אתם והסובבים לכם מציינים/מתייחסים לאירועי גשם?

הצעות נוספות למימוש יצירתי:

1. צפו בתיאטרון הנוער הלאומי בבריטניה ביצירה "שיטפון" פרפורמנס והצגה המעוררת מודעות למשבר האקלים בהשראת סיפור תיבת נח. תארו כיצד שם נעשה שימוש במים.
2. צפו בקישור הזה ובו סצנות מסרטים וקליפים 10 ריקודי גשם - עכשווי. צרו ווידאו דאנס הקשור לגשם

שכבה ח'

היכרות עם אמנות אקולוגית ואמנות סביבתית - אמנות מביעה, משקפת דעה ומבקרת את נושא שינוי האקלים

רעיון גדול:

שינוי אקלים הוא נושא המכיל ביטויים אומנותיים מגוונים מגישות מדעיות ועד לגישות הומניות-אומנותיות וחברתיות. מרחב זה מאפשר שיח בעל ערך, פורה ומתמשך בין המדע והאומנויות. כמו כן הוא מזמן מגוון עשיר של תהליכים שונים כגון הבנה, נקיטת עמדה ואף תגובה. האומנויות מייצרות ביקורת, שיח, שיקוף ואף הצעה לפעולה בנושא.

מטרות היחידה:

1. להכיר את יצירת המחול "לידת הפניקס" מאת להקת ורטיגו ו"שמים ריקים" מאת מעין ליבמן שרון.
2. להבין את הקשר שבין האדם לטבע ולאדמה וביטוי ביצירות.
3. לטפח צופה מושכל במחול תוך רכישת כלים להתבוננות ביצירת מחול.

דרכי הוראה:

1. צפייה ביצירת המחול באורך מלא. רצוי מאוד לצפות במופע על הבימה.
2. צפייה חוזרת בקטעים נבחרים המציגים דימויים שונים וניתוח שלהם בכיתה. מומלץ לצפות בקטע האחרון היצירה.

גוף השיעור - להקת המחול ורטיגו ביצירתה "לידת הפניקס"

נועה ורטהיים ועדי שעל - להקת המחול "ורטיגו" הוקמה בשנת 1992 בירושלים ע"י שני רקדנים עדי שעל שהיום הוא מנכ"ל ושותף אמנותי ונועה ורטהיים שהיום כוריאוגרפית ומנהלת אמנותית, שותפים באמנות ובחיים. וכיום היא אחת הלהקות הגדולות (הגדרת משרד התרבות) למחול עכשווי שפועלות בישראל. עבודתם האמנותית והחינוכית סובבת סביב ציר שמזכיר את תנועת כדור הארץ ומחזוריות מעגל השנה- מחול המחולל שינוי. לתפישתם אדם ואדמה הם חלק משלם ופעילות הלהקה במרחב שיצרו תורמת להגברת מודעות של האדם לעצמו וסביבתו האנושית והטבעית. מהשפעות אלו גם נוצרת יצירות המחול של הלהקה. כלי כוריאוגרפי בולט הוא השימוש בקונטקט אימפרוביזציה לתוך מרחב מופשט של ריקוד על במה ניטרלית.

להקת המחול ורטיגו וכפר האמנות האקולוגי ורטיגו- בשנת 2007 הוקם כפר האמנות האקולוגי ורטיגו, בנתיב ה"ה, מרכז תרבות שבבסיסו אידיאולוגיה חברתית-אקולוגית וקשר בין תנועה לאדמה. זהו מקום מפגש לאוכלוסיות שונות מהארץ ומהעולם שמתמקד בחקר יחסי גומלין בין האדם לסביבתו בכדי להגביר את מעורבותו של האדם באחריות לשלום כדור הארץ.

היצירה "לידת הפניקס" - את היצירה יצרה נועה ורטהיים עבור להקת המחול ורטיגו בשיתוף פסטיבל המחולות כרמיאל בשנת 2004. "לידת הפניקס מתגלה כעוף החול, ונעלמת בסוף המופע עד לבריאתה מחדש במקום אחר. לידת הפניקס היא יצירה דינמית המשתנה בכל סביבה שבה היא פועלת, טבעית או אורבאנית, בחוץ או בפנים, תוך הקשבה לפעולה של הלב, המקום והזמן." (מתוך אתר הלהקה)

זוהי יצירה שמהותה דיאלוג בין האדם לסביבתו הטבעית ובין אדם לאדם. אין עלילה, דמויות או התפתחות דרמטית אלא יצירה מופשטת ובה דימויים תנועתיים שמתכתבים עם צורת העיגול כמו מבנים ראשוניים בטבע: כדור הארץ, כיפת השמים, קן, ביצה, רחם. מחזוריות אף היא באה לידי ביטוי בצורת הזירה שבתוכה רוקדים הרקדנים, תנועתם הספירלית, הדמיון בין התחלת הריקוד וסיומו בקרבה לאדמה של גופי הרוקדים. קומפוזיציה מורכבת גם מהקשר בין הצופים למבצעים כאשר נוצרים יחסי גומלין בין מבט הצופים לרקדנים במצבים שמשקפים יחיד מול קבוצה, יחיד בתוך קבוצה, דואטים וריקוד אחיד של הלהקה כולה.

הבמה היא זירה תחת כיפת השמים והקהל מקיף אותה סביב, אדמת כבול מכסה את הבמה המעוגלת אותה מקיפה כיפה גאודזית. ניתן להעתיק את המבנה ממקום למקום ולבחור אתרים מגוונים לקיום המופע, דבר המתקשר לפן הדינמי והמשתנה של היצירה עם מעגלי היום בזריחה ושקיעה, מחזורי השנה בחילופי עונות, פריחה וקמילה, חיים ומוות. את הכיפה גאודזית פיתח בקמינסטר פולר (1895-1983) שהיה ממציא והוגה דעות אמריקאי שפיתח עולם שלם של חשיבה בת קיימא. לכיפה צורה גיאומטרית הנדסית של כוורת, מבנה שמזכיר צורות מולקולריות ואף יחסים בין כוכבים. ביצירת המחול היא צומחת מן הקרקע ללא יסודות, מורכבת ממשולשים היוצרים מחומשים ומשולשים ומשמרת זרימה בין הפנים לחוץ, בין העולם האמנותי למציאות היומיומית, בין עולם פנימי וסגור לנוף המשתנה. מבחינה הנדסית ניתן להגדיל את המבנה הזה עד אין סוף מבלי שיקרוס תחתיו, על ידי צירוף משולשים נוספים באותה דרך, בכך הוא מתקשר באופן רעיוני לאינסופיות של התהליך המוצג ביצירה.

האינסופיות באה לידי ביטוי גם בסיפור המיתוס של עוף החול: לקראת מותו עוף החול בונה לעצמו קן מענפי קינמון ומצית את עצמו. מהאפר שלו, לאחר שנים, מתגלה עוף חול חדש. בתפישה המערבית מנכיח הפניקס את התחדשות התנועה וכוח להמשיך לברוא.

צפייה בפתיח בקשר לעשייה של הלקה צפייה בקטע המסיים של הריקוד לידת הפניקס

נושאים לדיון בכיתה לאחר הצפייה המלאה או בקטע מתוך היצירה:

1. מה המשמעות של שם היצירה "לידת הפניקס" כמפתח להבנתה?
2. באיזה אופן באים לידי ביטוי דרכי הייצוג לאקולוגיה, טבע וכדור הארץ : דימויים אוניברסליים וביטויים במחול ודימויים איקוניים המזוהים עם אקלים ואקולוגיה והביטוי שלהם ביצירת המחול.
3. כיצד תנועת הרקדנים והמבנים הכוריאוגרפיים שימוש ביחיד בקבוצה וכו', תפאורה, מוסיקה וקול, תלבושות תורמות לנושא הריקוד?
4. האם לדעתכם היצירה רלוונטית למקום והזמן בו אנו חיים?
5. כיצד היצירה מתכתבת עם המושג אקולוגיה?

הצעות נוספות למימוש יצירתי:

- ניתוח קטעים נבחרים מתוך היצירה (מומלץ לבצע את העבודה העצמית באופן יחידני או בזוגות).
1. ביצירה לידת הפניקס ניתן להבחין בקשר בין האדם לטבע בבחירה התנועתית, הכוריאוגרפית (במרחב), במוזיקליות, בעיצוב הבמה ובתפאורה. נסו לתאר את המתרחש בקטע. באיזה אופן באה לידי ביטוי המחזוריות? שימו לב לתנועת הרקדנים, לתלבושות, למוזיקה ולשימוש באביזרים. תארו בכתב את הניתוח שלכם.
 2. חוו דעתכם על היצירה בהקשר התרבותי-חברתי העולמי ונסו להשוות את היצירה לתנועת הטבע בעת הנוכחית. אם היצירה הייתה צריכה לבטא את שינויי האקלים הקיצוניים שמתרחשים היום, מה הייתם משנים או משמרים בה בכדי שהם יבואו לידי ביטוי?
 3. חפשו פתגמים, מטבעות לשון וציטוטים של הוגים בקשר המעגלי בין אדם וסביבתו
 4. המחישו בדרך יצירתית פתגם זה: ציור, ריקוד, מצגת, הצגה וכו'
 5. צרו משפט תנועתי שהמוטיב המרכזי בו הוא מעגליות מתוך החלטה אמנותית שהצופים יושבים במעגל
 6. קראו את המאמר "אנה הלפרין בכפר האמנותי אקולוגי ורטיגו" מאת שרון טוראל וכתבו מה למדתם אודות אנה הלפרין והקשר שבין פעילותה לזו של להקת המחול ורטיגו.

מעין ליבמן שרון - היא כוריאוגרפית עצמאית חברה בעמותת הכוריאוגרפים. נקודת המוצא של יצירתה שואבת השראתה משיתופי פעולה עם אמנים מתחומי מדיה שונים כגון אמנות פלסטית, אמנות חזותית ווידאו ובשנים האחרונות עוסקת בשינויי האקלים.

היצירה "שמים ריקים" החלה ליצור ליבמן-שרון בשנת 2020 אותה המשיכה לפתח בשנת 2021.. מדובר בסולו לרקדנית מאיה פופובה שגם הייתה שותפה ליצירה. היצירה שואבת השראה ועוסקת בהיכחדות ציפורי השיר בארץ חלק מהשפעת שינויי אקלים.

"הסיבה העיקרית להיעלמות הציפורים היא צורת החיים האורבנית בה ריבוי בני האדם גוזל את בתי הגידול הטבעיים. העיר מחייבת צריכת חשמל, הקמת כבישים וכך יש פחות מקום לבע"ח וציפורים. בוערת בי התשוקה להעביר את המסר ולספר על מה שהיה כאן כדי שלא יעלם. להביא את הצופים למודעות לסכנת היכחדות מיני ציפורים, ולגרום להם להקשיב לשירת הציפורים." (ליבמן שרון. מתוך האתר הרישמי של היוצרת)

היוצרת עקבה אחרי התנהגותן של ציפורי שיר לאורך עונות השנה המתחלפות ובאמצעות תצפית פיתחה את הביטוי התנועתי ליצירתה. ציפורי שיר מחזרות, ניכר הבדל פיזי בין פרט זכרי לנקבי, הן מגיבות לרחשי הסביבה, מתרחצות בשלויות, משתעשעות אחת עם השניה, בונות קן. בתנועות חדות וגמישות של הידיים והצוואר בהשראת הציפורים מציגה הרקדנית שפה תנועתית ייחודית. בריקוד ניתן לצפות בתגובות פיזיות אינסטינקטיות של הרקדנית וכן בתנועות מהירות, מבוהלות, קטועות. ליבמן- שרון חקרה גם את המכניקה של תעופת הציפורים: חיסכון באנרגיה, נחיתה והמראה, דאייה ולכך ביטוי תנועתי של שימוש נרחב ברצפת הבמה, אורך של הגפיים ומשך זמן ממושך של תנועות רכות וארוכות.

קישור לצפייה ביצירה במלואה

שאלות לדיון בכיתה לאחר הצפייה:

1. מה ראיתם בעת הצפייה ביצירה?
2. איך הצפייה ביצירה גרמה לכם להרגיש?
3. כיצד דימוי של ציפורים בא לידי ביטוי בריקוד?
4. האם שם היצירה מתאים לדעתכם לקטע בו צפיתם?
5. מדוע בחרה היוצרת בריקוד סולו?
6. באילו אופנים נושא הריקוד בא לידי ביטוי? (מרחב, מוזיקה, תלבושות, תנועות)
7. האם יש תחושה של תקווה בסיום היצירה?
8. האם היצירה עוררה אצלכם דעה באשר להיכחדות מינים של ציפורים בישראל?

הצעות נוספות למימוש יצירתי:

1. ערכו תצפית על ציפורי שיר וצרו משפט תנועתי בהשראתו.
2. צלמו את ציפורי השיר בסביבתכם וצרו מגדיר ציפורים.

שכבה ט' שינויי האקלים בישראל

רעיון גדול:

המציאות הישראלית מורכבת וסדרי העדפויות שהיא מייצרת שונה ממדינות אחרות בעולם והנושא של שינויי האקלים אינו מהמרכזיים שבהן. האומנויות בישראל ממלאות תפקיד חשוב במתן במה וביטוי לנושא שינויי האקלים המקומי.

מטרות היחידה:

1. להכיר יצירות מחול בהשראת נוף, אקלים ושינויי האקלים בישראל.
2. לנתח את הקשר בין יצירות מחול לאקלים הסביבתי והתרבותי של ישראל.
3. לטפח צופה מושכל במחול תוך רכישת כלים להתבוננות ביצירת מחול.

דרכי ההוראה:

1. קריאה של מידע מקדים בנושא השיעור.
2. צפייה בסרטונים.
3. מענה על שאלות בעקבות צפייה.
4. דיון בכיתה.

גוף השיעור - אמיר קולבן לסביבה

אמיר קולבן - להקת המחול קולבן דאנס נוצרה בשנת 2006 על ידי הכוריאוגרף אמיר קולבן. אמיר קולבן נולד בשנת 1954 בקיבוץ רמת השופט. כנער ניגן ורקד ולאחר שירותו הצבאי המשיך את לימודי המחול בבית הספר למחול בת דור. כרקדן רקד בלהקת המחול בת שבע, הבלט הישראלי, סולן בלהקת האופרה של פרייבורג בגרמניה. בשנת 1983 הקים עם צבי גוטהיינר את להקת תמ"ר (תיאטרון מחול רמלה) ב-1995 הקים את להקת קומבינע, ששינתה שמה ב-2006 ללהקת קולבן-דאנס. קולבן יוצר עבור להקתו מעל 20 יצירות שהוצגו בארץ ובעולם. נוסף לכך, יצר עבור להקות אחרות בארץ ובעולם ולימד במסגרות רבות למחול.

להקת המחול קולבן דאנס - להקת קולבן דאנס ביצירותה שואפת להעביר את הקהל בחוויה מטלטלת, מרגשת, מעוררת מחשבה. היא בוחנת בכל יצירה את הנושא והשלכותיו האפשריות תוך חיפוש של הדרכים האומנותיות המקוריות להביעו. הלהקה מאפשרת לצופה לעבור תהליך של צפייה מושכלת וחשיפה של רבדים רבים בתהליך היצירה. הרקדנים שותפים ליצירת המחול ויחד עם הכוריאוגרף יוצרים מכלול חד פעמי. להקת קולבן דאנס פועלת בירושלים וממנה שואבים השראה.

קולבן לסביבה, ווידאו דאנס - זהו פרויקט משותף בין להקת המחול קולבן דאנס לשאנן סטריט סולן להקת הדג נחש, למען העלאת המודעות לשמירה על איכות הסביבה לרגל יום כדור הארץ הבינלאומי שחל בתאריך 22/4/2021. את הכוריאוגרפיה יצר אמיר קולבן עבור להקת המחול קולבן דאנס לשירותו של שאנן סטריט. הריקוד מתבצע בים המלח וחופיו ובאמצעות הצילום ניתן להבחין במפוצי החוף בשנים קודמות דבר המעיד על ירידת מפלס ים המלח. הרקדנים לבושים בהשראת אלים יווניים כשעל גופם טוגות לבנות, לראשם זר עלי דפנה ובידם קבוצת פרחים לבנים. הם רוקדים בתוך הים ומחוצה לו בעודם אוחזים כוסות יין ונראים כחוגגים במשתה (מעין סימפוזיום כמו בתרבות יוון העתיקה. סיים פוטיין = לשתות ביחד). ההגזמה והשפע שבאו לידי ביטוי בחיי היוונים ההלניסטים ייתכן ומתכתבים עם הצילום של החוף המלוכלך ומילות השיר "אני נחנק עטוף בניילון, בשקיות". את מילות השיר כתבה פרופ' חביבה פדיה שהיא חוקרת קבלה, מבקרת תרבות, משוררת וסופרת. בפס הקול משולב הטקסט הידוע מתוך קהלת רבה פרשה ז':

"תן דעתך שלא תחריב את עולמי
בְּשׁוּעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אָדָם הָרָאוּשׁוֹן
נָטְלוּ וְהִחְזִירוּ עַל כָּל אֵילָנִי גֵן עֵדֶן
וְאָמַר לוֹ: רְאֵה מַעֲשֵׂי כִמְהָ נָאִים וּמְשׁוּבָּחִין הֵן וְכָל מָה שֶׁבָּרָאתִי-
בְּשִׁבְלֶךְ בְּרָאתִי,
תֵּן דַּעְתְּךָ שֶׁלֹּא תִקְלַקֵּל וְתַחְרִיב אֶת עוֹלָמִי,
שְׂאֵם קִלְקֵלֶת אֵין מִי שִׁיתֵּקֵן אַחֲרָיָה."

המשך הצילום מציג את הרקדנים נמרחים בבזך ים המלח ומתבוססים בו כמעין מנסים להיחלץ מהמלכודת שדבק בהם ולהגיע למקום מבטחים. המאמץ נראה רב וחסר סיכוי ומילות השיר מחזקות תיאור זה "לא רוצה להיות האדם האחרון". בעודם שוכבים בבזך או צפים במי ים המלח, המצלמה מתרחק בזום אאוט מהמבצעים ובסיום דימוי של רקדנית אחת בלבוש לבן בוהק, מרימה מבטה ומשיטה ידיה אל השמיים.

קישור לצפייה בווידאו דאנס

שאלות לדין לאחר הצפייה:

1. אמיר קולבן בראיון לרגל יציאת הקליפ אמר: "אנו מאמינים כי כל פעילות להעלאת המודעות הנה מבורכת ואנו גאים לשתף פעולה עם אמן כמו שאנן סטריט ולהעביר מסר אופטימי המעודד אהבה לטבע ולאמנות". האם אתם מתחברים למסר האופטימי?
2. מהי אחריות האדם לפי המדרש בו מצויין "בשבילך בראתי"? מה ההשפעה של שימוש במשאבי הטבע לצרכיו של האדם?
3. באיזה אופן ההשפעה של הצילום תרמה להעברת המסר של הריקוד?
4. ירידת מפלס מי ים המלח קשור בפעילות האדם. איזה חותם משאיר האדם בעולמו? האם הדבר בה לידי ביטוי בקליפ?
5. מתוך המדרש נשאלת השאלה האם "שלא תקלקל ותחריב את עולמי" היא גם קריאה לתיקון ושיפור עצמי? מה ביכולתנו לעשות למען תיקון עולם והשפעה על סביבה טובה יותר?

הצעות נוספות למימוש יצירתי:

1. בחרו מקום בטבע וצרו ריקוד בקשר ישיר אליו. בחרו את המוזיקה המתאימה. צלמו במספר זוויות שונות את הריקוד במקום שבחרתם ולאחר מכן ערכו אותו לווידאו דאנס.
2. חשבו על אופנים נוספים של שילוב אמנויות בין מקום וההשפעה של האדם עליו.

גוף השיעור - תמיר גינץ ויצירתו "במדבר דברים"

תמיר גינץ - בשנת 2002 יסד את להקת המחול קמע הכוריאוגרף תמיר גינץ יחד עם דניאלה שפירא שהייתה מנהלת מרכז המחול בת-דור בבאר שבע בשנים 1997–2014. תמיר היה כוריאוגרף הבית של להקת המחול בת-דור בתל-אביב (1997–2001) והמורה הראשי למחול מודרני באולפן למחול בת-דור (2001–1991). לפני כן השלים את לימודי המחול שלו בארץ ובחו"ל והופיע כרקדן ב"בלט חיפה" ובאנסמבל "בת-שבע" בניהולו האמנותי של אוהד נהרין. יצירותיו של תמיר גינץ מתאפיינות בשפת תנועה אישית עשירה ומאתגרת הנשענת על טכניקת הבלט הקלאסי ובאמירה דרמטית חזקה. עבודותיו זכו לשבחים והועלו ברחבי העולם.

להקת המחול קמע - להקת המחול קמע, סימן המזל של המחול הישראלי, פעולת מזה 20 שנה. יצירות הלהקה, מועלות בארץ ובעולם ונותנות במה לווירטואוזיות של הרקדנים וכמו גם לביטוי אישי שלהם. בלהקה גם מועלות עבודות של כוריאוגרפים אורחים מהמובילים בעולם, לצד יצירה מקורית של כוריאוגרפים ישראלים ויוצרים צעירים.

במדבר דברים (Desert of Things) - עם ביסוס הלהקה בעיר באר שבע, עיר מדברית, נוצר תמריץ שהוליד את יצירת המחול "במדבר דברים" אותה יצר תמיר גינץ עבור להקת המחול קמע בשנת 2014 ועיבד אותה מחדש בשנת 2019 למוזיקה מקורית מאת המוזיקאי אבי בללי. בראיון עם תמיר מסביר היוצר, שנופי המדבר והמזג של האנשים החיים בו עורר כמיהה ליצירת תנועות שונות מאלו האורבניות שאותן יצר בעיר תל אביב. ביצירת המחול יש ביטוי לשימון, למרחב שהדימויים בו הם מדבריים ומופשטיים. אין סיפור חיצוני או נרטיב שמלווה את היצירה, אלא תנועה שיוצרת יחסים ומתוכם עולות משמעויות. ביצירה מפגשים פיזיים בין היחיד לקבוצה, בין הפרט לשבט. היבט זה בא לידי ביטוי בריקוד באמצעות פירוק והרכבה של קבוצה רוקדת לקטעי סולו, דואט וטריו. מסביר תמיר גינץ את הקשר של היבט זה לספר "במדבר", שעוסק בעיקרו בהליכה של בני ישראל במשך 40 שנה במדבר בדרכם לארץ המובטחת, ישראל. בריקוד אלמנטים תנועתיים מהמחול השבטי, הפולחני כמעין ביטוי למסע המאחד של חברה מקראית, ראשונית. בריקוד תכונות פיזיות של המדבר מקבלות ביטוי תנועתי: שקט, ריכוז, כוח, עוצמה, ייצריות ופראיות המשוחררים ממוסכמות אורבניות. חז"ל אומרים "הפוסע פסיעה אחת הרי הוא מתחייב בנפשו", צעדי הריקוד של להקת המחול קמע ביצירה זו נדמות כפסיעות על אדמה מדברית הלוהטת בשמש. תזוזתן של דיונות עקב משבי רוח ובנייתן מחדש מתכתב עם אורח החיים של נדודים, אך גם עם ה"מקום" בו התופעה הזו יכולה להתקיים. על כן יש מיזוג בין הקדום לעכשווי ביצירת מחול זו, בין הנדודים להתיישבות קבע. מהלך העבודה נבנה מתוך שילוב אמנויות כשכל השותפים ליצירה (מוזיקה, תאורה, כוריאוגרפיה, תלבושות) עובדים ביחד, כולל 12 רקדני הלהקה שהיו שותפים לתהליך העבודה.

קישור לצפייה בטריילר ליצירה במדבר דברים

קישור נוסף

שאלות לדיון לאחר הצפייה:

1. באיזה אופן נוף מדברי בא לידי ביטוי בריקוד?
2. הכוריאוגרף לקח השראה גם מטבעו של האדם כפרט המשתייך לקבוצה. היכן בריקוד ניתן לזהות זאת?
3. מה הקשר לדעתכם בין היחיד כחלק מקבוצה ומדבר?
4. הסבירו את דברי חז"ל "הפוסע פסיעה אחת הרי הוא מתחייב בנפשו".
5. איזו התחייבות יש לאדם בקשר לטבע?

הצעות נוספות למימוש יצירתי:

1. הסתכלו היטב בסביבה המקיפה אתכם וצרו ריקוד בהשראת הנוף. השתמשו בדימויים תנועתיים מהסביבה הגיאוגרפית שלכם. הסבירו בכתב אילו ערכים גלומים בו עבורכם.

שכבה י'

אקטיביזם ויציאה לפעולה בדגש על צריכה עוזפת

רעיון גדול:

שינוי האקלים הינו נושא גלובלי והאומנים האקטיביסטיים המתייחסים אליו מנסים לשנות את העמדות שלנו על סביבתנו ואת ההרגלים שלנו. הם מדגישים כי נושא זה הוא מציאות גלובלית ומניעים להתגייסות ופעולות מקומיות. Think global act local - חשוב גלובלי, פעל מקומי: "גלוקלי".

מטרות היחידה:

1. להכיר יצירות מחול מהארץ ומהעולם שמטרתן אקטיביסטית ועוסקות בשינוי אקלים וצרכנות יתר.
2. לטפח צופה מושכל במחול תוך רכישת כלים להתבוננות ביצירת מחול.

דרכי הוראה:

1. קריאה של מידע מקדים בנושא השיעור.
2. צפייה בסרטונים.
3. מענה על שאלות בעקבות צפייה.
4. דיון בכיתה.

פתיח:

בתחום המחול יוצרים מספר כוריאוגרפים אקטיביסטיים באשר להעלאת מודעות של שינויי אקלים. מהלך זה קרה בשנים האחרונות אך חיבור של מחול לטבע קיים מראשיתו של תחום אמנות זה. הרומנטיקנים במאה ה-19 תפסו את הטבע כנשגב, במאה ה-20 התייחסו אליו יוצרים שונים כדוגמת רודולף פון לאבאן, איזדורה דנקן ואנה הלפרין כאל מעיין נובע של יצירה. הטבע כגורם משפיע על תנועת הגוף הרוקד בחיבור ליסודות של הטבע האדמה, הארץ.

גוף השיעור - לין ניומן (Lynn Neuman) ויצירת המחול "Plastic people of the universe"

לין ניומן היא המנהלת האמנותית של להקת המחול Artichoke (ארטישוק) אותה הקימה בשנת 1995 ומבוססת בעיר ניו-יורק. ניומן בעלת תואר ראשון במחול מאוניברסיטת משיגן ותואר שני באמנויות עם התמחות במחול מאוניברסיטת טמפל בפילדלפיה. למידה וניהלה תוכניות לימוד במחול במסגרות שונות בארצות הברית. מגדירה את עצמה כאקו-אמנית הפועלת להעלאת מודעות של שינויי אקלים, צרכנות יתר של האדם והשפעתם על הסביבה. זוכה לסיקורים נרחבים אודות פעילותה במאמרים ועיתונים חשובים ברחבי ארצות הברית. היא מציגה עצמה גם כמי שמחנכת לאקטיביזם באשר לשינויי אקלים באמצעות אמנות ואסטרטגיות אותן פיתחה בתחומה למעורבות קהילתית. לדוגמא, עזרה באיסוף אשפת פלסטיק לצורך יצירה חדשה וקריאה לעזרת הקהילה באיסופו. ניומן טוענת שיש רגע אחד של "אההה" כשאנשים רואים כמה מהר פלסטיק מצטבר. למרכיב החזותי השפעה גדולה על האופן שבו אנשים מגיבים להרגלי הצריכה שלהם ויכולים להיות מודעים לשיפור חיובי בדרגת הזיהום.

להקת המחול Artichoke ידועה בשילוב של עכשוויות וחדשנות במחול לצד אקטיביזם סביבתי, חינוך, בניית קהילה ומעורבות אזרחית. פרויקטים גדולים בהם הייתה מעורבת הלהקה לדוגמא בהפחתת זיהום הפלסטיק בחופי קוני איילנד, הפחתת שימוש בשקיות פלסטיק בעיר ניו-יורק, שיקום נהרות בעיר לוס אנג'לס. באמצעות המחול הלהקה שואפת לחבר את צופיה פיזית, חברתית וסביבתית לשינוי בקרב הקהילה שלהם. ממש כמו צמח הארטישוק המורכב משכבות עלים ומרקמים, כך גם החברה האנושית כולה שבמרכזה "לב מתוק". הלהקה מזמינה את הקהל לקחת חלק פעיל בעשייה האמנותית ולהיות כמו שכבות במסע. "יחד נגלה את הפרח המפואר שהארטישוק (העולם שלנו) יכול להיות".

לצפייה בלינק אודות הלהקה

יצירת המחול "Plastic people of the universe" - את יצירת המחול הזו יצרה נוימן עבור רקדני הלהקה שלה בשנת 2011. תלבושות הרקדנים עשויות מ 5000 חלקים של פלסטיק ממוחזר ומחלקי פלסטיק שמחזיקים שישיות בירה. בשילוב טקסט הומוריסטי והקרנת ווידאו היצירה מביאה לידי ביטוי את השפעות הפלסטיק על גוף האדם והסביבה. תנועתם של הרקדנים כמו ממחישה את התכונות הכימיות והפיזיקאליות של הפלסטיק ומנכיחות את התפשטותו הרבה והשימוש הנרחב בו. ייצור פלסטיק הוא מחומרים טבעיים שיש להשקיע משאבים גדולים בכרייתו (נפט- דלק מאובנים). מהלכים אלו לכשעצמם מזהמים ואילו התוצר, שקית פלסטיק, משמשת את האדם לחמש דקות במוצע. לאחר מכן היא נזרקת וייתכן שלעולם לא תתכלה ותיעלם. חלקי המיקרו פלסטיק יישארו בסביבת כדור הארץ למשך זמן רב מאוד. כמו גם הפינוי של האשפה יוצר זיהום נרחב של כלי תחבורה, הטמנה, שרפה וכו'.

לינק לצפייה בקטע מתוך היצירה

שאלות לדיון לאחר הצפייה:

1. האם הרגשתם שקיים מתאם בין כוונת היוצרת למסר של היצירה? אם כן, באיזה אופן? אם לא, מדוע לדעתכם?
2. תארו שני דימויים חזותיים ושני דימויים תנועתיים שבלטו עבורכם בעת בצפייה ביצירה. הסבירו מדוע לדעתכם דווקא אילו?
3. שתפו בשלוש מחשבות רלוונטיות לשינויי אקלים עלו בכם בעת הצפייה בחלק מן היצירה?
4. באיזה אופן ניתן להפוך מטרד כגון אשפה למשאב?
5. אילו רעיונות לפעילות קהילתית בקרבכם להפחתת צריכה ניתן לקיים?

הצעות נוספות למימוש יצירתי:

1. איספו פסולת שנמצאת סביבכם ועצבו ממנה תלבושת לריקוד.
2. צרו עם פסולות בסביבתכם ריקוד העוסק בצריכת יתר.

גוף השיעור - ג'ודי ספרלינג (Jody Sperling) הנמסות קרחונים

ג'ודי ספרלינג היא רקדנית וכוריאוגרפית הפועלת וחייה בעיר ניו יורק שבארצות הברית. מייסדת ומנהלת האמנותית של להקת Time Lapse Dance (זמן מואץ). יצרה יותר מ-40 יצירות, כולל רבות המקדמות את מורשתה של מבשרת המחול המודרני האמריקאי לואי פולר (1862-1928). פולר היא יוצרת מקורית ובין הראשונות ליצור מחול מופשט. בריקודיה התחברה לנושאים הקשורים בטבע ובאמצעות תלבושות ייחודית שהמציאה ושימוש בטכניקות חדשניות של תאורה, הרשימה והפנטה את הקהל במופעי יחיד שביצעה. ספרלינג הרחיבה את קשת האפשרויות הטמונות בתנועת הבד ואמצעי התאורה בעזרת טכנולוגיות בנות המאה ה-21 והייתה מועמדת לפרס העולמי על כוריאוגרפיה בשנת 2017 על הכוריאוגרפיה שיצירה עבור הסרט העלילתי הצרפתי בשם "הרקדנית", בהשראת חייה של פולר. (שנת בכורה: 2016, פסטיבל הסרטים בקאן).

צפו בקטע מתוך הסרט וחשבו על אסוציאציות מתוך הטבע שעלו בכם.

במסגרת הלהקה Time Lapse Dance אותה ייסדה בשנת 2000, קיימים שיתופי פעולה עם מעצבי תאורה, מעצבי תלבושות, מלחינים, אמנים חזותיים ומדיה דיגיטלית שעובדים ביחד כדי ליצור הפקות שמדגישות את החיבור בין הגוף לטבע באמצעות היבטים ויזואליים וקניטיים. את השינויים האקלימיים שחלים בקוטב הצפוני, מביאה ספרלינג לידי ביטוי באמצעות המטאפורה של זמן מואץ בעזרת דימויים תנועתיים. בשנת 2014 השתתפה במשימת חקר מדעית בקוטב הצפוני והייתה לכוריאוגרפית הראשונה והיחידה שהתגוררה על סיפון אוניית שוברת קרח של משמר החופים האמריקאי במסגרת תוכנית שהיית אמן. היא רקדה על קרח הים הארקטי ויצירה סרט מחול קצר בשם "Ice Floe" (שדה קרח צף) שזכה בפרס "אקלים יצירתי".

צפו בקטע מתוך סרט מחול זה וענו: מה לדעתכם הקשר בין התנועות, התלבושות והמוזיקה למרחב בו רוקדת הרקדנית?

בעקבות ההתנסות הזו העבירה ספרלינג את חוויותיה לבמה ומשלבת את נוף הקרח עם מדעי האקלים. בריקודים שיוצרת, היא שואפת להשפיע על הקהל בזיהוי התרחשויות של שינוי אקלים, השתנות כיווני הרוח על פני כדור הארץ, מודעות לצריכת הפלסטיק הרבה ובחינה עצמית של התנהגות האדם באשר להשפעתו על הסביבה האקלימית.

לצפייה בלינק אודות עשייתה האמנותית של ספרלינג

צפו בקטע מתוך היצירה Melting Ice/Changing Winds: Dance & Music of Climate Change

שאלות לדיון לאחר הצפייה:

1. תארו שני דימויים חזותיים ושני דימויים תנועתיים שבלטו עבורכם בעת הצפייה ביצירה. הסבירו מדוע לדעתכם דווקא אילו?
2. האם הרגשתם שקיימת התאמה בין כוונת היוצרת לפעולות האמנותיות שלה? אם כן, באיזה אופן? אם לא, מדוע לדעתכם?
3. שתפו במחשבות רלוונטיות שעלו בכם בעת הצפייה על שינויי אקלים?
4. הנמסות קרחונים היא מקומית אך יש לה השפעה רבה על כולנו- האם פעילותה של היוצרת עוררה בכם מודעות לשינויי אקלים?

הצעות נוספות למימוש יצירתי:

1. התנסו בריקוד עם בגד גדול אות תלבושות רחבה והרגישו כיצד אתם מזיזים את האוויר סביבכם. צרו ריקוד בהשראת הרוח.

מקורות מידע

ספרים

בהט-רצון, נעמי (2004). **מחוללים: מחול-חברה-תרבות בעולם ובישראל**. ירושלים: כרמל הוצאה לאור.
ג'ואיט, דבורה (2015). **זמן - והדימוי בריקוד**. תרגום: ניב סבריאגו. שם ההוצאה: הוצאת אסיה.
גוטייה, תאופיל (2012). **על מחול, תשוקה ומוות**. תרגום: ליאורה בינג-היידקר. שם ההוצאה: נהר ספרים.
דאלי, אן (2014). **הגוף הרוקד, הגוף הטבעי איזדורה דנקן באמריקה**. תרגום: ניב סבריאגו. שם ההוצאה: הוצאת אסיה.

כהן, סלמה ג'ין (2010). **מחול כאמנות במה : אסופת רשימות על מחול, מ-1581 ועד ימינו**. תרגום: ניב סבריאגו. שם ההוצאה: הוצאת אסיה.

מק'קאו, דיק (2017). **לאבאן : אסופת מקורות**. תרגום: ניב סבריאגו. שם ההוצאה: הוצאת אסיה.
ניוהול, מארי אן סנטוס (2015). **מרי ויגמן**. תרגום: ניב סבריאגו. שם ההוצאה: הוצאת אסיה.
קדרי, אוריה (2017). **ורטיגו- כוריאוגרפיה של אנשים וחלומות**. מקום ההוצאה: צלפון. חדקרון הוצאה לאור.

אתרי אינטרנט

ד"ר רוטנברג, הנייה (אוקטובר, 2008). "רעש לבן: מחול אקולוגי". "מחול עכשיו 2008:14, ע 8-11.
ד"ר רוטנברג, הנייה "מהפכת הבלט הרומנטי: שמים ורוח" 9/11/2019 . בתוך אתר קולות המחול.
אמיר קולבן. מתוך להקת מחול בת שבע הארכיון. נדלה בתאריך 10/4/23 אוחר מתוך
<https://archive.batsheva.co.il/people.php?act=bibliography&id=1005>
זכריה, ענת (2014.6.4). "עניין - תמיר גינץ מתחבר למדבר". אוחר מתוך אתר הבמה
<https://www.habama.co.il/Pages/Description.aspx?Subj=9&Area=1&ArticleID=22000>
זכריה, ענת (2014.6.29). "במדבר דברים של תמיר גינץ ולהקת קמע". אוחר מתוך אתר המבכרת
<https://anatzecharia.com/%D7%91%D7%9E%D7%93%D7%91%D7%A8-%D7%93%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%A9%D7%9C-%D7%AA%D7%9E%D7%99%D7%A8-%D7%92%D7%99%D7%A0%D7%A5-%D7%95%D7%9C%D7%94%D7%A7%D7%AA-%D7%A7%D7%9E%D7%A2>
חוני המעגל. מתוך אנציקלופדיית דעת מכללת הרצוג ללימוד יהדות ורוח. נדלה בתאריך 29/3/23 אוחר
מתוך <https://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=1178>
להקת המחול ורטיגו. אתר הלהקה [https://vertigo.org.il/vertigo-](https://vertigo.org.il/vertigo-company/%D7%9C%D7%99%D7%93%D7%AA-%D7%94%D7%A4%D7%A0%D7%99%D7%A7%D7%A1)
[company/%D7%9C%D7%99%D7%93%D7%AA-%D7%94%D7%A4%D7%A0%D7%99%D7%A7%D7%A1](https://eureka.org.il/item/47216/%D7%9E%D7%94%D7%95-%D7%A1%D7%99%D7%A4%D7%95%D7%A8%D7%95-%D7%A9%D7%9C-%D7%94%D7%A4%D7%A0%D7%99%D7%A7%D7%A1-%D7%A2%D7%95%D7%A3-%D7%94%D7%97%D7%95%D7%9C)
"מהו סיפור הפניקס, או עוף החול?". מתוך אתר אאוריקה. נדלה בתאריך 26/3/23 אוחר מתוך
<https://eureka.org.il/item/47216/%D7%9E%D7%94%D7%95-%D7%A1%D7%99%D7%A4%D7%95%D7%A8%D7%95-%D7%A9%D7%9C-%D7%94%D7%A4%D7%A0%D7%99%D7%A7%D7%A1-%D7%A2%D7%95%D7%A3-%D7%94%D7%97%D7%95%D7%9C>
מעין ליבמן שרון. אתר רישמי של היוצרת <https://www.maayan-liebman-sharon.com/blank>

מעין ליבמן שרון. אתר עמותת הכוריאוגרפים

<https://www.choreographers.org.il/choreograph/choreographer37/>

נושאים נבחרים בתולדות המחול. מקראה קיץ תשע"ד. מרחב פדגוגי הפיקוח על החינוך למחול.

<https://meyda.education.gov.il/files/Pop/ofiles/mahol/Chativat-Elyona/nosim-nivharim.pdf>

ד"ר רוזנסון ישראל (ח.ת). "מעשה חוני המעגל בהלכה ובהשקפה." מתוך אתר מכללת הרצוג, דעת לימודי יהדות ורוח. נדלה בתאריך 29/3/23 אוחר מתוך

<https://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/taleley/maase-2.htm>

שאנן סטריט ולהקת המחול קולבן דאנס מתגייסים למען כדור הארץ (22.4.21). אוחר מתוך

<https://www.ynet.co.il/entertainment/article/r1PPpLTIO>

שפושניק, אריאלה (25.12.2014). "להקת המחול "קמע" הכוריאוגרף תמיר גינץ והיצירה במדבר דברים." אוחר מתוך

https://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/MafmarMahol/maagarim/InterviewShaposhnik.pdf

תמיר גינץ. מתוך האתר הרישמי של להקת המחול קמע אוחר מתוך

<https://www.kameadance.com/he/team/%D7%AA%D7%9E%D7%99%D7%A8-%D7%92%D7%99%D7%A0%D7%A5>

Artichoke Dance Company <https://www.artichokedance.org/plastic-people>

Loeffler-Gladstone, Nicole (March 16, 2020). "These Choreographers Are Using Dance To Fight For Climate Action". Dance magazine.

<https://www.dancemagazine.com/dance-environment>

Mosko, S' (2018). "Stepping Sustainably: The Potential Partnership Between Dance and Sustainable Development." Consilience, 2018: No. 20, pp. 62-87

Singin' in the Rain. from Encyclopedia Britannica. access date 29/3/23

<https://www.britannica.com/topic/Singin-in-the-Rain-film-1952>

ווידאוגרפיה

שיחה עם אמיר קולבן (28.10.2020). שיחות על מחול בישראל

<https://www.youtube.com/watch?v=KEl6w2geUeM&t=1s>

רעיונות גדולים במחול ותיאטרון - יוצרים עכשוויים במחול ישראל (3/3/22). מט"ח

https://www.youtube.com/watch?v=pqBL_U5XR8w

znacheki (13/4/23). **Amazing Story of the Real African Women who Dance to Rain Gods for Rain.** <https://www.youtube.com/watch?v=Zi8U1ENxHl8>

Jody Sperling on vimeo. <https://vimeo.com/timelapsedance>

WasteSide Story Breakfast Talk. Lynn Neuman on vimeo.

<https://vimeo.com/469793869?from=outro-embed>